

Szász Zoltán*

Pro és kontra a pszichoanalízis körül (1935)

A reakció, mely most fél Európában rég levitézlett uralmi rendszereket és ásatag gondolatokat igyekszik életre galvanizálni, nagy támadó kedvet mutat a politikától távol eső vagy nem szorosan politikai területekkel szemben is. Ennek eredménye például az a valóságos gyűlölet-hullám, amely a felszabadult s a társadalmi munka terére beáramló nők pozícióit ostromolja. Kiszorítani a nőket az állásokból és visszakényszeríteni a házastársi és gyermeknevelési funkciókhoz, ez a főirányvonala a nőellenes támadásnak; egy csomó oldaltámadás, temérdek burkolt merénylet is folyik azonban ennek a főtengelynek a mentén. A haladásellenes érzésmód legújabbban a pszichoanalízisre is rávetette magát. Németországban, ahol legalaposabban irtják ki a hivatali életből a dolgozó nőket, a pszichoanalízis egyenesen proskribált tudományvá lett. A párhuzamosság a két támadás közt, melyek mellé különben egy csomó más reakciós előretörést is lehetne sorakoztatni, nyilvánvaló. Igaz, rögtön meg kell jegyezni, hogy mind a két említett szabadságmozgalom, a legszélesebb értelemben vett feminizmus s a pszichoanalízis, ami szintén egy szabadságmozgalom, olyan balfogásokat és bolondgombákat is termelt ki, melyekbe a rosszakarat könnyen beakaszkozhatott.

A nő-felszabadulás sok szempontból készületlenül találta a nőállományt, és így nem egy feminista megmozdulás és még inkább nem egy egyéni női hang mutatkozott éppen az elmúlt években megdöbbszentően éretlennek. Ilyen volt sok nő kifejezetten férfiellenes megnyilatkozása, vagy egészen gyerekes pacifizmusa. S ma is meg lehet állapítani, hogy a gyűlölethullámra is a nők s főleg a női nem egyes vezetői meglehetősen gyámoltalanul vagy szintén reakciós szellemben reagálnak. Kétségtelen az is, hogy a pszichoanalízis szintén sarjasztott nem egy olyan csodabogárszámba vehető megnyilatkozást, ami, ha nem is okot, de ürügyet adhatott a haladásellenes vagy egyszerűen csak korlátolt lények támadásaira. A nőgyűlöletről és a feminizmus, sőt a női öntudat mai válságáról most nem írok. Bizonyos támadások azonban, melyek a pszichoanalízist érték, sürgősen időszerűvé tesznek néhány megjegyzést, melyek erre a szellemi irányzatra vonatkoznak.

*

* Forrás: *Pesti Napló*, 1935. január 16. 12. oldal.

Szász Zoltán (Kolozsvar, 1877 – Budapest, 1940): író, újságíró, a *Pesti Napló*, a *Pesti Hírlap*, a *Nyugat*, a *Jövendő*, az *Újság* és a *Toll* c. lapok munkatársa. 1924-ben *Szellem* címmel folyóiratot adott ki.

Mindenekelőtt azt, hogy Freud, aki ennek a tudománynak a megalapítója, s aki hatalmas jelentőségű és rendkívül termékeny munkát végzett, kétségtelenül ragyogó betűkkel írta be nevét az emberi tudomány történetébe. A lélek mélységéről és szerkezetéről, működési módjáról és zavarairól rengeteg újat és becseset állapított meg. Nem egy jeles tanítványa és folytatója szintén méltánylást és dicsérő elismerést érdemel. Van már most annak a nagy munkának, ami pszichoanalízis név alatt folyik, egy sajátosan orvosi, gyógyító és egy kutató tudományos ágazata. Ami a gyógyítást illeti, erről nemcsak egy laikus, de egyáltalában senki, aki nem vetette alaposan vizsgálat alá azokat az eredményeket, amikhez pszichoanalitikusok a betegállományon jutottak, véleményt nem mondhat. Hogy mi történik a pszichoanalitikusok rendelőhelyiségeiben, erről annak, aki nem bír erre vonatkozó széleskörű tapasztalatokkal, hallgatnia kell. Különbözőben is, hogy valaki meggyógyult-e vagy nem, ez nemcsak a neurózisok, de sokkal ellenőrizhetőbb betegségek esetében sem állapítható meg mindig teljes határozottsággal. Mennyivel nehezebb már most felülbírálni azt, hogy egy pszichoanalitikus kúra mennyiben bizonyult eredményesnek. Az persze bizonyos, hogy ugyan nem ellenséges, de éber kételkedés nem egy pszichoanalitikus gyógyító munkájával szemben gyakran ugyancsak indokoltnak látszik.

Viszont minden orvosi tevékenységgel szemben felvetődhetik, ha talán nem is ilyen mértékben a kételkedés. Végül pedig az is meg kell gondolni, hogy az orvos nemcsak akkor végez hasznos munkát, ha százszázalékosan gyógyít, ami úgyis gyakran lehetetlen, hanem a baj csökkentésével, a beteg állapotának enyhítésével, az élet egyszerű meghosszabbításával is. Meglehet, sőt valószínű, hogy a pszichoanalitikus igen sok esetben nem gyógyítja meg a hozzáfordulót, enyhülést, megkönnyebbülést azonban nyújt neki. Már az is örvendetes, hogy mérsékeltebb értelmiségű vagy gyengébb lelki gerincű emberek valami mégis tudományos alapon dolgozó gyóntatóatyafélére találnak a mai világban, ahol annyi megzavarodott kedélyű, vagy tényleg idegbajos ember saját erejéből nem tudja eloszlatni a lelkében jelentkező problémákat. Én erre a tanácsadói s inkább lelkészi, mint gyógyító munkára még a laikus pszichoanalitikusokat is alkalmasaknak tartom. Persze nálunk ezek nem is végezhetnek orvosi, legalább is anyagi ellenszolgáltatásért végzett orvosi munkát, mivel azt, aki ilyesmit diploma nélkül űz, a törvény kuruzslónak minősíti.

*

Eddig a pszichoanalízisről, mint gyógyító művészetről szóltam, és jeleztem, hogy ezt a módszert, mindent, a prót és kontrát összevéve, az orvostudomány igen hasznos ágának tartom. Más kérdés persze, hogy mily mértékben helytállóak azok a tudományos igényekkel fellépő törvények és tételek, amelyekkel a pszichoanalitikusok operálnak. Ebből a szempontból már a nagy, hervadhatatlan érdemű Freud is kihívja a kritikát. Különösen mivel ő maga kifejezetten természettudósnak nevezi magát, s elhárítja az a feltevést, hogy esetleg poétának tarthatják; egy természettudóstól pedig bebizonyítható, ellenőrizhető és világosan kifejezett igazságokat várunk, amiknek pedig Freud termékeny megsejtéseit és remek szuggesztióit nem lehet mindig nevezni. Gondoljunk csak arra, hogy milyen szellemes, de önkényes módon bizonyítja Freud, hogy minden álom kivétel nélkül vágyteljesülés. Beszél ő egy manifeszt, az álomképekben megnyilatkozó álomról és egy ebbe beleöltözködött álomgondolatról, ezt az állítólagos alapgondolatot is azonban egy elfojtott vágy kifejeződésévé minősíti. Az álomfejtés tehát többszörös burkok lehántását kívánja meg, ami viszont azt is jelenti, hogy nagyon kényes művelet, mely mindenféle tévedésekre és önkényes magyarázásokra ad alkalmat. Lehetséges, hogy valaki, főleg ha ezt maga akarja, minden álmáról, például arról is, hogy az akasztófán lóg, ki tudja

mutatni, hogy ez tulajdonképpen egy vágyteljesülés, de hogy a valóságban minden álom kivétel nélkül tényleg ez volna, ez legalábbis még be nem bizonyított, tehát nem is természet-tudományos igazság.

És milyen egyéni módon, a rajta kívülálló szóhasználatától eltérően értelmezi Freud a „tudattalan” kifejezést. Itt van aztán az Ödipusz-komplexum, aminek ő a gyermek tudattalan vágyakozását a saját nemével ellenkező nemű szülője iránt jelöli meg. Ödipusz tudvalevőleg anélkül, hogy tudta volna, hogy az anyját veszi feleségül, megtette ezt. A gyermek ellenben Freud szerint tudattalan nemi vágyat érez az apja, illetve az anyja iránt, akiről azonban tudja, hogy az apja, illetve az anyja. Ez a két szituáció nagyon kis mértékben hasonlít egymáshoz. Igaz, hogy mind a kettőt a tudattalanság közös nevezőjére lehet hozni, erről a Freud-féle tudattalanról azonban, ami olyasvalami, mint a kanti Ding an sich, magának Freudnak kijelentése szerint nem tudunk semmi biztosat.

Ma már különben, talán a jelzett okoknál fogva is, az Ödipusz-komplexumot inkább incesztus-komplexumnak nevezik.

Mindez Freudra, a finom gondolkodóra és mesteri stílusára vonatkozólag állapítható meg. Képzeltető már most, hogy mi minden szaladhat ki az olyan tanítványok és utódok tolla alól vagy szájából, aki a gondolkodás és a gondolatok kifejezésének nem a mesterei. Ezek valóban olykor olyasmikkel lépnek a nyilvánosság elé, amik a hozzáértőt ugyan csupán megmosolyogtatják, a nyárspolgári lelkeket ellenben dühbe hozzák és gúnyra ingerlik. Felfedeznek egy okot, egy szálát az emberi cselekvéseket és magatartásokat előidéző töméntelen ok útvesztőjében, és ezt az egy okot mint *az* okot jelölik meg. Holott ha azt mondanák, hogy többek közt ilyesmi is közrejátszik valamely magatartás létrejöttében, akkor más sokkal valószínűbbnek tünnék fel ez a felfedezés. A tudomány és különösen a pszichoanalízis érdeke, hogy az ilyen eltévelyedések ne szaporodjanak el. Talán a pszichoanalitikusok tábora maga küzdhetne ez ellen tevékenyen belső kritikával. Nem szabad sohase elfelejteni: a haladásellenesség készen áll lecsapni az alapjában helyes irányzatok elfajulásaira is, csak hogy ezeken keresztül magát a tudományt, a szellem szabadságát, az egész haladást sújthassa.

* * *